

Jože Faganel o vlogi gledališkega lektorja

Režiser govora

Jože Faganel je slovenist, romanist, nekdanji sodelavec Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, profesor na AGRFT in Teološki fakulteti. V Slovenskem stalnem gledališču pa je predvsem dolgoletni sodelavec kot lektor pri številnih uprizoritvah. Spoznal je razvoj gledališča, zaporedje različnih igralskih ansamblov, režiserjev, umetniških vodij.

ROSSANA PALIAGA

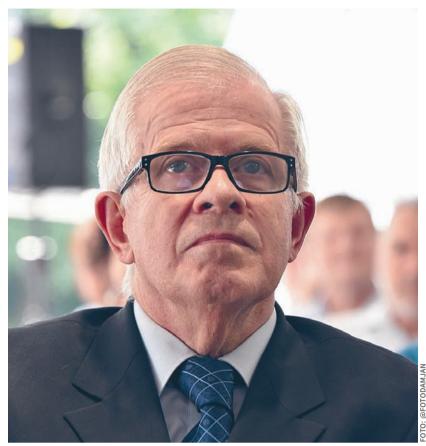
a vsaki uprizoritvi začuti adrenalin in vzdušje v zakulisju, postane del ustvarjalnega procesa, dejansko prevzame vlogo "režiserja" govora, da bi vsaka predstava zaživela v polnem besednem lesku, ki je najbolj primeren v odnosu do teksta, avtorja, uprizoritve. O njegovi dolgi izkušnji smo se pogovorili pred premiero Camusovega *Tujca*.

V italijanskem okolju je funkcija lektorja skoraj nerazumljiva. Sprašujejo se namreč, zakaj naj bi strokovnjak za besedo, kakršen je igralec, sploh potreboval svetovalca.

"Vprašanje je precej provokativno, saj lektor ni jezikovna snažilka, ampak svetovalec za izražanje z govorom. Poleg z odpravljanjem morebitnih napak se lektor ukvarja s svetovanjem, katera beseda je vredna poudarka, kje naj bi bil primeren prostor za premor, kako naj igralec kdaj uporabi različne plasti govora. V bistvu je nekakšen jezikovni režiser. Drugače pa izraz 'lektor' izhaja iz cerkvenega okolja: duhovniki ob koncu prvega letnika dobijo službo lektorja, kar preprosto pomeni 'kdor bere'. Zanimivo, da se je ta izraz uveljavil v glavnem samo na območju nekdanje Jugoslavije. Skratka, lektor ie svetovalec za govor; se ne ukvarja samo s pravilnostjo ali nepravilnostjo govora, temveč skrbi, da bi misel prišla najbolj do izraza."

Ko gre za prevod, je verjetno laže, a kako lahko posegamo v izvirni slovenski tekst, za katerega je avtor že določil obliko?

"Ne popravljamo, svetujemo. Igralec se lahko zmoti, na primer, glede kakovosti vokalov. Pri nekaterih tekstih pa obstaja patina starega jezika, ki jo je treba odstraniti, če ni v funkciji uprizoritve, da bi lahko nagovorila sodobno občinstvo. Lektor se ukvarja tudi s težo akcentov in svetuje, kako bi lahko na najboljši

Jože Faganel

način izrazil neko misel. Slovenščina ima na tem področju izjemne lastnosti, saj je najbolj melodičen jezik takoj za angleščino. Italijani so običajno razočarani ob ugotovitvi, ampak italijanščina ima intonacijski razpon kvinte ali sekste, slovenščina pa presega oktavo. Režiser je v tem primeru usklajevalec teh govornih možnosti."

Govorimo predvsem o zvoku ali v primeru prevodov lahko nadomestimo "neprimerne" izraze?

"Seveda lahko. Izkušeni lektor se vedno sreča z režiserjem pred začetkom vaj, da razume smer uprizoritve. V sodobnem gledališču obstaja velika skušnjava, da želijo mladi igralci približati realnost tako, da posnemajo dejanski govor ulice. Vendar to, kar poslušamo v gledališču, ni nikoli uli-

ca, je vedno privzdignjena govorica. Za nas pa je pomembno, da ne izpade 'privzignjeno', temveč naravno.

Glede povezave z resničnim svetom bi lahko omenil primer Antona Verovška, ki je v začetku prejšnjega stoletja vodil tržaško gledališče. Poslušal je pogovore delavcev v pristanišču, njihovo izgovorjavo, da bi prenesel živ govor v gledališče in ustvaril vez z umetnim gledališkim govorom.

Posluh je zelo pomemben, zato je res škoda, da nimajo tudi gledališča v drugih okrožjih takega svetovalca, kakršen je lektor. Izgovarjati na pravi način je kot peti pravilne note. Cenimo jezik in želimo poiskati čim boljšega. Velikokrat iščemo stilizacijo lokalnega jezika; večina dramatike se v resnici ne približa konkretnemu življenju, a je nekoliko nad niim.

Zato sem vedno zagovarjal standardni jezik, ki je skupen celotnemu slovenskemu območju. Tako kot je standardna napetost elektrike 220 voltov. Na ta način se vsako območje čuti del celotne Slovenije."

• So bili odnosi z režiserji in igralci vedno neproblematični? Govor je pri igralcih zelo občutljiva točka ...

"Z igralci ni bilo nikoli nobenega konflikta, ker sem vedno skušal razumeti koncept uprizoritve. Na tej osnovi smo razpravljali, katere besede bi poudarjali. Lektor mora upoštevati, da se igralec ukvarja najprej z vlogo in ne samo z ozkim ali širokim vokalom."

• Kaj za jezikoslovca pomeni imeti čut za gledališče?

"Potreben je talent, kot ga ima igralec. V študentskih letih sem oponašal profesorje in duhovnike. Ko sem začel učiti igralce na akademiji, mi je zelo pomagalo, saj sem sam šel skozi preverjanje zvoka in sem spoznal zakonitosti izgovorjave. Prav tako sem razumel, da posegati v govor nekoga pomeni vstopati v zelo občutljivo in intimno področje."

• Razen "lokalnosti" ima Trst v vaši izkušnji druge posebnosti?

"Na poseben način se spominjam 'stare šole'. Igralci so se nekoč zelo ukvarjali z jezikom. Zanimivo pa je, da je njihov osebni govor spet prišel na dan, ko so se nekateri vživeli v igro. To se velikokrat dogaja pri starejših igralcih. Da lahko popraviš tovrstne napake, ki so vezane na osebno zgodbo vsakega igralca, moraš izbrati pravi trenutek in način."

Kateri gledališki jezik vam daje največja zadoščenja?

"Zadovoljen sem, ko igralci in režiserji ne komplicirajo s sočasno uporabo različnih jezikovnih plasti, ker tovrstne izbire pogosto oddaljujejo od gledalca. Pretirano poseganje v partituro ne pomaga: v glasbi Beethovna navadno ne popravljajo ... •

Predstave SSG, ki so bile izbrane za slovenske in mednarodne tekmovalne odre

Petkrat na festivalih

Leto 2024 se je v Slovenskem stalnem gledališču začelo v znamenju pomembnih priznanj, saj so bile kar tri predstave izbrane za tekmovalne in spremljevalne programe gledaliških festivalov.

oreografsko gledališče Tadeja Piška, Mojce Špik in Inana Du Swamija je prepričalo dva selektorja. Predstava O snegu in ljubezni po kratkem romanu Marka Sosiča in z izvirno glasbo Marjana Peternela je 31. januarja in 1. februarja gostovala v Milanu v tekmovalnem programu 15. Mednarodne nagrade Teatro Nudo na odru gledališča Spazio No'Hma. Predsednica tega gledališča Livia Pomodoro je po ogledu napisala: "Predstava se poglablja v kompleksno analizo sodobne družbe, s katero posreduje sporočilo proti vsaki vrsti nestrpnosti in sovraštva." Lestvica nagrajenih predstav tega mednarodnega tekmovanja bo znana jeseni.

Junija bo predstava Tadeja Piška gostovala na odru 59. Borštnikovega srečanja v Mariboru, kot del tekmovalnega programa referenčnega slovenskega festivala. Selektor **Blaž Lukan** je s svojim izborom poudaril teme družbenih, družinskih in partnerskih razmerij ter različnih za-

Jernej Čampelj in Primož Forte nazdravita v predstavi Nekaj v zraku, ki bo gostovala na dveh festivalskih odrih.

nikovalskih mehanizmov. Te vsebine so tudi snov koprodukcije SSG z Zavodom Godot, ki bo med prvim in drugim festivalom 28. in 29. februar-

ja na sporedu še v Mini teatru v Ljubljani.

Tudi hudomušna uprizoritev novele Tržačana Vladimira Bartola *Ne*

kaj v zraku je doživela lep uspeh pri selektorjih slovenskih festivalov. Zgodba o družbi, ki - tako kot današnja - temelji na moči kapitala, o nevrozi pred izgubo socialnega statusa in o zlorabi hierarhičnih odnosov na delovnem mestu, je uvrščena v program 32. Dnevov komedije v Celju po izboru selektorice **Kaje Novosel**.

Predstava, ki jo se za oder priredila Simona Hamer, režirala pa jo je Anđelka Nikolić, bo marca gostovala tudi v okviru 54. Tedna slovenske drame v Prešernovem gledališču Kranj. Selektorica Alja Predan je uvrstila uprizoritev v spremljevalni program. V programu za mlade pa si bo občinstvo lahko ogledalo uspešno koprodukcijo SSG Bajke in povesti o Gorjancih v režiji Maruše Kink. Sugestivna predstava, ki z besedo, glasbo in gibom raziskuje arhetipe in mitologijo slovenskih gozdov, je koprodukcija SSG, Zavoda Margareta Schwarzwald, Mestnega gledališča Ptuj in Cankarjevega doma. •

Skupaj ob 120. rojstnem dnevu srečka Kosovela

Vlak št. 1 2 3 v bodočnost

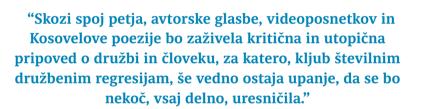
Srečko Kosovel se je rodil v Sežani 18. marca leta 1904. Kosovelov dom Sežana in Slovensko stalno gledališče bosta obeležila 120. obletnico njegovega rojstva s skupno prireditvijo, ki nosi pomenljiv čezmejni predznak in naslov Vlak št. 1 2 3 v bodočnost. Tudi avtorji in izvajalci te koprodukcije bodo simbolično prikazali povezanost onkraj meja na tistem delu Krasa, kjer je Kosovel živel in o katerem je tudi pisal.

ežiserka je Goričanka **Jasmin Kovic**, ki je že večkrat sodelovala tudi s Slovenskim stalnim gledališčem in je pred kratkim postavila na oder odmevno prireditev ob slovenskem kulturnem prazniku, ki je v Kulturnem domu Nova Gorica predstavljala korak na poti Evropske prestolnice kulture z vrednotenjem zgodovine in kulturne dediščine Slovencev v Ita-

Jasmin Kovic, ki je tudi avtorica scenografije, je tako opisala predstavo: "Temelj scenarija predstavljajo Kosovelove besede iz različnih obdobij in so predvsem družbenokritične narave. Prisluhnili bomo tako proznim tekstom kot daljšim kritičnim razmišljanjem in pesmim, ki jih je namenil človeku in družbi. Ta dva pola bosta upodobila mladi Matei Zemliič in mešana skupina statistov oziroma plesalcev-igralcev pod vodstvom koreografinje Petre Štolfa. Ona, poosebitev umetnosti in navdiha, pa bo izzvenela skozi glas Marte Fabris. Skozi spoj petja, avtorske glasbe, videoposnetkov in Kosovelove poezije bo zaživela kritična in utopična pripoved o družbi in človeku, za katero, kljub številnim družbeslišimo glas. Jasen, iskren glas. Kdo je to? V dušah oblikuje novo življenje. Je človek in kliče človeka. Čas, v katerem živimo, je resen in krut. Je čas izkoriščanja strahov. Smo pasivni in vendar hlastamo po upanju. Novi človek gradi novo družbo bodočnosti. Najti moramo tega človeka, vsak v sebi in vsi

K sodelovanju je pristopil tržaški glasbenik Aleksander Ipavec, znan kot avtor glasbenih kulis in zaradi improvizacijskih sposobnosti. Petra Štolfa je prevzela vlogo koreografinje statistov, mladih igralcev in plesalcev iz okolice Sežane. Kostume podpisuje Nika Dermastja, projekcije pa Sybil Calligaris. Delovno ekipo dopolnjujeta še tonski mojster Vasja Križmančič in lektor Renato Horvat.

Prireditev bo na prvi kulturni praznik Občine Sežana, ki prav tako pristopa k projektu kot partnerica. Dogodek nastaja pod častnim pokroviteljstvom Ministrice za kulturo Republike Slovenije, dr. Aste Vrečko. Vse podrobnosti o prireditvi bodo producenti razkrili 11. marca na novinarski konferenci v Kosovelovem domu Sežana. Poleg premiere na rojstni dan Srečka Ko-

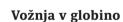

IASMIN KOVIC

nim regresijam, še vedno ostaja upanje, da se bo nekoč, vsaj delno, uresničila."

Scenarista, igralec in tekstopisec Rafael Vončina ter skrbnica Kosovelove sobe Mateja Kralj, sta velika poznavalca pesnikovega opusa. O konceptu predstave sta napisala: "Vlak, ki drvi v bodočnost je neusmiljen. Zažaritve podob in zadonitve zvokov Človeka in Družbe skozi Čas so vseprisotne. In vendar jih ne vidimo, ne slišimo. Ne dojamemo, da se je vse to nekomu, nekoč, nekje že zgodilo. Iz

sovela je trenutno predvidena ponovitev 25. marca v Kosovelovem domu Sežana.

"Vlak. Gotovo eno izmed ljubših prevoznih sredstev, ki slehernika z brezmejno ter pričakujočo in tesnobno radostjo odpelje v bližnje in daljne kraje, ko ob gledanju skozi okno švigajo mimo zelene ali puste pokrajine, gozdovi, vasi, mesta, postaje, ljudje. Ravno tako kot njega, ki se je kot študent vozil z vlakom v množice silhuet, iz disharmonije Ljubljano in nazaj na Kras, najbrž

Fotografija, ki jo je Kosovelov dom uporabil za promocijo dogodka, prikazuje posledice bombardiranja sežanske železniške postaje

v času prve svetovne vojne.

Jasmin Kovic, režiserka prireditve ob 120. obletnici rojstva Srečka Kosovela

tudi takrat, ko so krivično mejo začrtali na Planini. Snoval je brezčasne verze, ki so še vedno božajoče boleči in brutalno aktualni, kar premore samo svobodna občutljiva duša z neizmerno bistrostjo misli in uma. Pa tudi še prej, ko je kot otrok doživel in nato opisal svojo prvo vožnjo, ravno tako po tirih, vendar ne z vlakom, ampak z drdrajočim tramvajem v Trst, "z višine v globino" in gledal ta vznemirjajoče strašljiv pa vendar "naraven prepad" med okolico in mestom. In v tem duhu smo se iskali, se klicali, usklajevali, tisti iz Kosovelovega doma in tisti iz Slovenskega stalnega gledališča, ko smo se naposled le našli, da bi se s skupnimi sinergijami, na primeren način, ob 120 letnici rojstva, poklonili temu mladeniču, ki je, poln nad in tesnobnega upanja ter obenem zle slutnje, dočakal samo dvaindvajset pomladi. A njegova umetniška zapuščina je preroški testament, kar je vredno neizmernega občudovanja in spoštovanja. To so jekleni tiri, ki vodijo naprej, brez postanka, tudi mimo leta 2026, ko bo minilo sto let od njegove smrti, zato skupaj stopimo na Srečkov Vlak 123, da nas popelje v bodočnost," je zapisal Danijel Malalan, direktor SSG.

Prihod novega človeka

"Želimo širiti besedo Srečka Kosovela in ustvariti predstavo, ki bo sporočala vse tisto, kar je vodilna misel Srečka Kosovela: novi Človek prihaja. Človek, ki bo boljši, bo razmišljal trajnostno, ne bo stremel zgolj k povečanju dobička, k vedno večjim in višjim številkam. Ustroj, ki drvi v bodočnost je neusmiljen, zgodovina se ponavlja in iz nje se nič ne naučimo. Pa vendar iz množice silhuet iz disharmonije slišimo glas. Jasen, iskren glas. Je človek in kliče človeka v umirajoči Evropi.

Čas, v katerem živimo je resen in krut. Naša srca si želijo nove dobe, kjer ne bomo kopičili nepotrebnega s potrošništvom vsiljenih dobrin.

Projekt je zastavljen sodobno. Gre za multimedijsko predstavo dveh kulturnih ustanov, ki bosta združili svoje moči v smislu infrastrukture, igralskega ansambla, strokovnjakov na področju gledališke tehnike, vizualnih umetnosti, vrhunskih strokovnjakov pri poznavanju Kosovela.

Na dosegu roke imamo vrhunsko zastavljeno misel dveh velikih Kosovelovih entuziastov in točno to je prvotna in velika želja producentov te predstave. Entuziazem. S to predstavo združujemo ljudi, ki so resnični poznavalci Kosovela in imajo do njega visoko stopnjo afinitete.

Želja je predstaviti Kosovelovo misel skozi interaktivno predstavo in z njo spodbuditi k razmišljanju. Pomembna misel je nedvomno tudi povezovanje dveh jezikov, ki tesno sobivata skupaj, kot bivata Sežana in Trst, Nova Gorica in Gorica, kot bivamo vsi ob meji, ki meje ne vidimo. ne čutimo. Zagotovo projekt to misel odzvanja, skupaj z vsebinsko potrebo po čezmejnem sodelovanju. Nadvse me veseli dejstvo, da se povezujemo skupaj v želji po boljšem, lepšem in predvsem človeškem Jutri. Ker nismo številke, smo ljudje," poudarja Katja Jordan, direktorica Kosovelovega doma Sežana. •

Premiera zadnje Ibsenove drame Ko se mrtvi prebudimo

Preden se svet znova začne

V sredo, 13. marca, in v četrtek, 14. marca, bo na malem odru SNG Nova Gorica ob 20. uri zaživela premiera drame Ko se mrtvi prebudimo Henrika Ibsena v režiji Stiliyana Petrova, priznanega bolgarskega režiserja, ki v Sloveniji režira prvič.

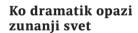
LJUDMIL DIMITROV

SNG Nova Gorica je zadnja Ibsenova drama Ko se mrtvi prebudimo. Ena od prednosti te programske izbire je, da za razliko od Nore, Hedde Gabler ali Strahov ni med najpogosteje uprizarjanimi in zato ni obremenjena s stereotipnimi interpretacijami in ustaljenimi klišeji, ki jih je gledalec vajen in ki jih ekipa uprizoritve bodisi nehote ponavlja ali pa se jim zavestno izogiba. Zahtevnost uprizoritve v tem primeru prihaja od drugod. Dvanajst Ibsenovih dram, ki so oblikovale njegov kanonski korpus in ga naredile svetovnega dramatika, ima običajno izrazito socialno zasnovo, postavljeno v družinsko okolje. Njegove drame razkrivajo sedanje probleme družinskih članov kot posledico nerazrešenih travm iz preteklosti, ki se ob neki domnevno naključni in nepričakovani priložnosti ponovno odigrajo ter se tragično razrešijo v odrskem času predstave. Taki konci sploh niso ekvivalent izhoda, temveč dodatno poudarjanje eksistencialne slepe ulice. A onkraj zunanje zgodbe - ne glede na to, kako fascinantna (sentimentalna in melodramatična) je - ostaja druga, skrita globinska plast, ki ustvarja pravo provokacijo za uprizoritev oziroma gledalca.

Na tem mestu lahko citiram stavek iz analize drame, ki jo je napisal James Joyce in jo objavil v reviji Fortnightly Review 1. aprila 1900, leto po njenem nastanku: "Začeti analizo Ibsenove drame zagotovo ni lahka naloga." Od kod torej ta težava? Dramo Ko se mrtvi prebudimo, napisano leta 1899, zaznamuje več prepletajočih se kontekstov. Prvi je gledališki. Istega leta je namreč tudi Oscar Wilde ustvaril svoje znamenito delo Pomembno je biti Ernest, Konstantin Stanislavski in Vladimir Iva-

ov naslov na repertoarju novič Nemirovič - Dančenko pa sta zmagoslavno uprizorila Čehovo Utvo, s čimer je Ibsenovo delo naletelo na resno konkurenco. Norveški dramatik je bil že na koncu svojega življenja ter dela in mlajši od njega so začeli ustvarjati dela, ki so napovedovala nadalinii razvoj dramatike in gledališča. Drugi kontekst je družbeno-kulturni in še posebej pomemben za interpretacijo arhetipa življenje - smrt, k čemur je še posebej prispeval pojav in hitro širjenje psihoanalize, ki je omogočila ontološko prodreti v skrivnosti človeškega sveta, prodreti onkraj vidnega. V večini komentarjev in analiz drame prevladuje obravnava dualizmov življenje - umetnost, resničnost iluzija, ljubezen - smrt, duša - telo. Zato lahko kot začetni pristop k besedilu ponovim vprašanje norveškega zgodovinarja, kritika in raziskovalca zgodnjega modernizma, Erlinga Sandeta: "O čem pravzaprav govori drama Ko se mrtvi prebudimo?"

> Pri oblikovanju koncepta uprizoritve, da bi prodrli v skrite razsežnosti te Ibsenove drame, je bistveno, kako razumemo Ibsenovo pojmovanje te žanrsko zahtevne drame kot epilog. Epilog običajno predhodno besedilo reflektira, parazitira na njem, da bi poudaril podrobnosti, ki so ostale nejasne in nepopolne. Epilog je poleg vsega še parabesedilo v postpoziciji, torej sledi neki zaključeni celoti – je njen postskriptum, pojasnilo, metakomentar. S tem odkrivamo še dve aktivni ravni drame - epiloga: kot zadnja Ibsenova drama in nasploh zadnja drama, napisana v 19. stoletju, povzema in hkrati zaključuje celotno stoletje kot tudi celoten Ibsenov opus. V šestih letih novega stoletja, ki so sledila njegovi zadnji drami, Ibsen namreč ni napisal ničesar več.

Toda kaj bi se zgodilo, če bi prebrali dramo - epilog Ko se mrtvi prebudimo povsem neodvisno, samostojno? In ali lahko s tem rekonstruiramo zgodbo - Ibsenov opus, ki deluje glede na mesto tega epiloga in namen pravzaprav kot pre dzgodba? Prva pomembna razlika med zadnjo Ibsenovo igro in ostalimi je, da dramatik šele tu opazi zunanji svet, in to dobesedno - kot naravo, eksterier. Do sedaj se dogajanje Ibsenovih dram vedno odvija v zaprtem prostoru, omejenem s stenami hiše, v sobi. Edina izjema sta Gradbenik Solness (1892) in John Gabriel Borkman (1896), katerih finale poteka na prostem. Zdaj pa nobeno od treh dejanj dramskega besedila ni postavljeno v interier. In bolj ko se bližamo koncu, bolj se prostor širi in više se dvigujemo: na začetku je prizorišče park obmorskega zdravilišča z lepim pogledom na morje, nato gorski travnik, čez katerega teče potok, in končno visoki gorski vrhovi. To pomeni, da se perspektiva postopoma dviguje navzgor, navpično, do človeku možne meie.

Na kratko obnovimo zgodbo. Kipar profesor Arnold Rubek in njegova žena Maja sta poročena nekaj let, a drug do drugega ne čutita prave naklonjenosti. Živita dolgočasno življenje, ki si ga skušata

Ljudmil Dimitrov

popestriti s potovanjem z ladjo ob morski obali. Profesor je svoji ženi nekoč obljubil, da jo bo odpeljal na vrh gore in ji od tam pokazal vse veličastje sveta, a se to ni nikoli zgodilo. Njuno življenje se postavi na glavo, ko v poletnem letovišču,

Maji prizna, da želi živeti z Irene, ki je edina ključ do njegovega navdiha. Irene pove, da je po razhodu z Rubekom, z nožem, ki ga vedno nosi s seboj, ubila vse svoje ljubimce in tudi vse svoje nerojene otroke; pripravljena je ubiti tudi kjer čakata na odhod ladje, Maja njega, vendar se v zadnjem tre-

"Od časa, ko je bil človek ustvarjen kot podoben bogu, je prestal involucijo in se približal živalim, bitjem petega dne. To pomeni, da je v urejenem svetu nastala razpoka, ki je umetnost ne more zapolniti, lahko pa vsaj obupano poskuša spodbuditi človeka k temu, da sprevidi in se ustavi, pa čeprav na robu prepada."

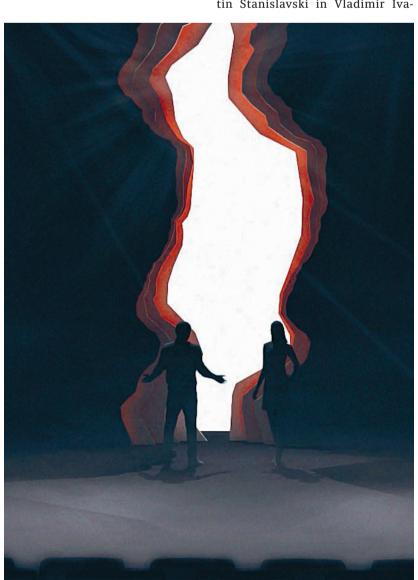
LJUDMIL DIMITROV

spozna ekscentričnega lovca na nutku premisli. Oba se zavedata, medvede, posestnika Ulfhejma, profesor pa sreča svoj nekdanji model, Irene, ki mu je nekoč davno pozirala za njegovo kiparsko mojstrovino Dan vstajenja. V tistem času sta se profesor in Irene močno zbližala, vendar je Irene profesorja, tik preden je bilo delo končano, nepričakovano in nepojasnjeno zapustila. Zdaj profesorju pove, da je 'mrtva', in ga obtožuje, da ji je iztrgal dušo in jo vdelal v svojo mojstrovino, pri čemer je ni upošteval kot ženske. Nato se vsi štirje odpravijo više v hribe, kjer Ulfhejm odpelje Majo v gozd na lov

da svoje ljubezni ne bosta mogla obnoviti in skušata izvesti obupano simbolično dejanje - povzpeti se na vrh gore, a ju medtem odnese snežni plaz.

Plaz, ki odnese človeštvo in njegove zablode

Že iz tako na kratko povedane zgodbe je razvidno, da se Ibsen zavestno odmika od realizma, ki mu ga tradicionalno pripisujejo, in se ne toliko in samo zateka k simboličnim podobam in figuram, temveč se previdno približuje in jo poskuša zapeljati, Arnold pa transcendentnemu. V kombinaciji

Skica scenografije Darjana Mihajlovića Cerarja

obojega - simbolike in transcendence - se rojeva njegova zaskrbljujoča slutnja prihodnosti človeštva: téma, ki jo tokratna uprizoritev skuša obravnavati in jo postaviti v center svojega zani-

Po dokončanju svoje alegorične kiparske mojstrovine Dan vstajenja, ki ga je najprej modeliral v glini, nato pa v obstojnejšem marmorju in tako v »laboratorijski« različici oblikoval in ponovil samo stvarjenje, kot Bog, ki je ustvaril človeka po svoji podobi iz blata, mu vdahnil življenje in tako iz nizke primarne snovi ustvaril meso in kri, je zaradi odsotnosti svoje muze, začel izdelovati preprostejše človeške doprsne kipe. Kipar, ki je v umetnosti dosegel vrhunec, je kot vsak genialni umetnik ostal nezadovoljen s svojim dosežkom v doprsnih kipih, hkrati pa je vanje vklesal zaskrbljujočo in nevarno tendenco: v globino človeškega obraza, ki ostaja skrita za poglede soljudmi, je vdelal obrise zveri, kar je korak proti apokalipsi in samouničenju. Od časa, ko je bil človek ustvarjen kot podoben bogu, je prestal involucijo in se približal živalim, bitjem petega dne. To pomeni, da je v urejenem svetu nastala razpoka, ki je umetnost ne more zapolniti, lahko pa vsaj obupano poskuša spodbuditi človeka k temu, da sprevidi in se ustavi, pa čeprav na robu prepada. V smrti Irene in Rubeka, ki metaforično predstavljata človeštvo, ki ga je odnesel plaz, je globalna napoved propada tega izpraznjenega in nemogočega sveta, hkrati pa tudi nekaj optimističnega. Šele po (našem) popolnem propadu obstaja možnost nastanka novega sveta, čistega, ali možnost, da se stari svet na novo ustvari in začne znova, da torej nastane nekaj boljšega, svetlejšega in trajnejšega. Paradoks je v tem, da Ibsen z dobesednim, realnim plazom uniči to metaforo, uprizoritev pa jo "obnovi" prav v njeni alegorični in bistveno udarnejši razsežnosti.

Vsaka nova odrska interpretacija je nova stvaritev

Prebujenje mrtvih, vsaj glede na perspektivo, v katero ga je postavil dramatik, ni nujno vstajenje, ponovno rojstvo, reinkarnacija. Je šele prebujenje. In kje in zakaj se prebujajo mrtvi, je drugo veliko vprašanje, na katerega ta uprizoritev išče odgovor. Mrtvi se prebudijo v svojem svetu in spoznajo, da niso nikoli živeli. Irene, izgubljena v sebi in v preteklosti, ohranja tisto nevidno težo, ki jo vleče navzdol, čeprav se z Rubekom na koncu vzpenjata na vrh gore. Irene je rubikon, ki ga kipar - in z njim naš današnji svet - prestopi.

Spet bi se skliceval na Jamesa Joycea, ki v citiranem besedilu trdi. da se Ko se mrtvi prebudimo uvršča med avtorjeva največja dela - če ne kar največje: "Ko je dramatikova umetnost popolna, je kritika od-

Ponovna stvaritev namreč ni le božje dejanje, ponovna stvaritev je tudi vsaka odrska interpretacija dramskega dela. To besedilo je torej namenjeno temu, da ga preberemo pred predstavo ali - če ga preberemo po tem, ko smo si predstavo že ogledali - da si predstavljamo, da smo ga prebrali že prej.

Ljudmil Dimitrov je prevajalec in posrednik med slovensko in bolgarsko literarno in gledališko umetnostjo. Je redni profesor za rusko književnost v Sofiji ter nekdanji lektor za bolgarski jezik, književnost in kulturo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Uprizoritev novega besedila za mlade

Neslišani glasovi: Zvezdice

Dramaturg Jaka Smerkolj Simoneti že od študija naprej deluje na več področjih – je pisec kritik in prispevkov za različne publikacije in medije, kot asistent režije je sodeloval z Nino Rajić Kranjac pri uprizoritvah Požigi in Mrakijada (SNG Drama Ljubljana) ter Angeli v Ameriki (SMG), kot dramaturg pa z Mojco Madon, s katero je sooblikoval uprizoritev 52 hertzov Tijane Grumić, ki velja za eno najprodornejših in nagrajenih predstav novogoriškega gledališča.

MARTINA MRHAR

rvostopenjski študij je zaključil z diplomskim delom Uprizoritveni jeziki gledališke poetike Nine Rajić Kranjac, pred dvema letoma pa magistriral z delom Discipliniranost režijske pripovedi Mateje Koležnik in za obe prejel akademijsko Prešernovo nagrado. Vzporedno zaključuje tudi magistrski študij gledališke režije in raziskuje gledališke režiserke v Sloveniji v okviru doktorskega študija scenskih umetnosti.

Jaka Smerkolj Simoneti je tudi avtor dramskih besedil Stopnice (2017), Le en smaragd po motivih romana Veliki Gatsby F. Scotta Fitzgeralda (uprizorjeno v MGL, 2021), Najrajši bi se fentala (uprizorjeno na Radiu Slovenija, 2022) in Pesem ptic v drevesnih krošnjah (nominirane za nagrado za mladega dramatika in uprizorjene v PG Kranj, 2023). Izbran je bil za enega izmed mladih dramatikov, ki so v okviru evropskega projekta Mlada Evropa IV: Neslišani glasovi odprli prostor marginaliziranim glasovom. gledališča pa so (ali še bodo) z njihovimi 45-minutnimi učilniškimi predstavami stopili k mladim v šolo naravnost v učilnico.

• SNG Nova Gorica je eno izmed osmih gledališč, ki so se vključila v projekt Evropske gledališke konvencije, da bi razvijala dramatiko za mlade in jim jo približala v posebnem formatu, učilniški predstavi. Izbrani ste bil za avtorja, ki bo pisal za novogoriško gledališče. Kakšna so bila pravzaprav navodila?

"Projekt je, kot omenjeno, zamejen s formatom. Jasno je bilo, da moramo napisati besedila, ki jih je mogoče uprizoriti v eni šolski uri v učilnici. Posledično iz tega izhaja, da besedilo ne more biti pisano za večjo zasedbo, da njegova uprizoritev ne more biti vezana na tehnično prezahtevno produkcijo ipd. Vsebinsko pa smo imeli proste roke, s poudarkom na tem, da vsak avtor ali avtorica spregovori o temi, ki je v gledališču redkeje obravnavana, spregledana, odrinjena na rob. Od tod tudi krovni naslov projekta Neslišani glasovi."

 V okviru projekta so bila organizirana srečanja z ostalimi mladimi avtorji in mentorji. Verjetno sta bili možnost izmenjave izkušenj in dostopnost mentorstva posebni vrednosti sodelovanja v takšnem projektu?

"Ena izmed zmot, ki pestijo gledališko produkcijo, sploh institucionalno dramsko produkcijo, je predpostavka, da se kakovostna dramska besedila izpišejo v eni sami glavi. Zgodovina drame in kanonizirana besedila nas učijo, da ni tako. Gledališče je skupinski proces, podobno je tudi v pisanje dramatike vpetih več oseb. To, da sem lahko v projektu spoznal mednarodne ustvarjalke in ustvarjalce ter sodeloval z **Dinom Pešutom**, ki je bil ob novogoriški dramaturginji **Terezi Gregorič** moj mentor pri pisanju, je zagotovo presežna vrednost te izkušnje."

• "Po naročilu" ste že pisali, monodramo Le en smaragd ste napisali za Jožico Avbelj, igralko Mestnega gledališča ljubljanskega. Ste tudi tokrat vedeli, za katere igralce boste pisali? In komu bo zaupana režija?

"Sprva ne, sva pa s Terezo Gregorič že pred približno letom dni pričela razmišljati o izbiri režiserke in nato v dialogu z njo o igralki in igralcih. Zadnja verzija besedila je tako že pisana z mislijo na te dotične ustvarjalce in ustvarjalke. Še posebej ljubo mi je, saj so **Živa Bizovičar**, Gašper Lovrec, Jakob Šfiligoj in Nik Žnidaršič umetniki mojih let, s katerimi smo se srečevali že na akademiji. Prav tako me veseli in mi je v čast, da pri projektu sodeluje Marjuta Slamič, ki je zame ena najbolj inspirativnih igralk novogoriškega ansambla in do nje gojim globoko spoštovanje."

• Vaša igra Zvezdice tematizira nasilje in poskuša opredeliti vzroke zanj. Sprašuje se, ali se nasilje poraja iz občutka nemoči spričo medvrstniškega pinčenja, šibke telesne samopodobe, negotove spolne identitete ... Kakšne teme pa so vznemirjale druge avtorje?

"Zelo različne, ki pa bi jih lahko vse povezali z rdečo nitjo nasilja v bolj ali manj eksplicitnih oblikah. Na žalost se zdi, da je to še vedno tista zamolčana resničnost srednješolskega življenja, ki doleti veliko ljudi. Igre se bodo tako ukvarjale z duševnim zdravjem, religijo, šolskim sistemom, odraščajočimi telesi in tudi bolj političnimi temami etnije, identitete ter posledic vojne in kolonializma. Rekel bi še, da - tako pri Zvezdicah kakor pri številnih drugih igrah - se kot krovna tema vzpostavlja tudi vprašanje, kako so šole usposobljene za razreševanje teh tem in konfliktov. Občutek imam, da ne preveč dobro." •

Mednarodni festival učilniških predstav

Vseh osem novih iger, ki so nastale v okviru projekta Mlada Evropa IV: Neslišani alasovi, je prevedenih v angleščino, tri so že bile uprizorjene, Zvezdice boučilnici na Gimnaziji Nova Gorica. Vse pa si bomo lahko ogledali aprila na festivalu, ko bo SNG Nova Gorica gostilo tudi konferenco Evropske gledališke konvencije.

Ekipa, ujeta pred prvo vajo (z leve): dramaturg Nik Žnidaršič, dramatik Jaka Smerkolj Simoneti, mentorica Tereza Gregorič, režiserka Živa Bizovičar, igralka Marjuta Slamič, gostujoča igralca Gašper Lovrec in Jakob Šfiligoj ter scenograf Dorijan Šiško.

ŠTORIJE IZ GLEDALIŠČA

Šepetalka v soju žarometov

 Arjana Rogelja šepetalka

epetalke velikokrat nastopajo v gledaliških anekdotah, a zvečine ostajajo v zaodrju. Meni pa se je enkrat pripetilo ... Realisti, ena najuspešnejših predstav novogoriškega gledališča v zadnjem desetletju, so bili premierno uprizorjeni na malem odru, zaradi velikega zanimanja občinstva pa je

bilo smiselno, da se je predstavo "preselilo" v veliko dvorano.

Ko smo torej Realiste prvič igrali na velikem odru, sem se kot vselej ob Matijevem monologu premaknila za zadnjo zaveso k levemu portalu, da bi bila igralcu čim bližje, če bi me slučajno potreboval. Tik pred koncem monologa pa sem se - s pogledom še vedno uprtim v besedilo odpravila nazaj na svoje mesto ob desnem portalu. Časa za premik nisem imela veliko, pa še razdalja je bila na velikem odru večja, tako da sem se kar pognala. A naenkrat mi je korak zastal, začutila sem, da nekaj ni v redu. Bila sem sredi odra in ne za zadnjo zaveso! Pred sabo sem namreč zagledala občinstvo. Ups, zgrešila sem "ulico"!

Igralci so bili na "rampi", tako da me na srečo niso opazili, publika pa. Vendar mi ni preostalo nič drugega, kot da sem se počasi "rikverc" premaknila nazaj in čim bolj diskretno umaknila iz soja žarometov.

Ko sem kolegom pripovedovala, kaj se mi je zgodilo, so se vsi režali. Kolegica pa je dodala: "Še dobro, da si se diskretno umaknila! Pred mnogimi leti, ko je gledališče bilo še v Solkanu, je nekoč med predstavo na oder zataval garderoberkin mož. Ko je pred sabo zagledal gledalce, je dvignil klobuk in se jim spoštljivo poklonil." •

Pogovor s kliničnim psihologom dr. Aleksandrom Zadelom pred predstavo Sirote

Nasilje ima vedno predzgodbo

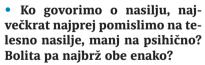
V Gledališču Koper bodo prihodnji petek premierno uprizorili dramo Sirote, v kateri britanski dramatik Dennis Kelly tematizira mehanizme nasilja, ki se v posamezniku porajajo kot posledica strahu, tesnobe in nemoči. Trije liki - Danny, njegova noseča partnerica Helen in njen brat Liam, ki naj bi na ulici naletel na z nožem ranjenega fanta, a se pozneje izkaže, da je v dogodek vpleten bolj, kot je sprva pripravljen priznati so s svojo kompleksnostjo in toksičnimi medsebojnimi odnosi dovolj vznemirljivi, da smo k pogovoru povabili kliničnega psihologa dr. Aleksandra Zadela, ki pri uprizoritvi sodeluje kot strokovni sodelavec.

MIHA TREFALT

• Sirote so igra o nasilju. O nasilju, ki rojeva nasilje. Kaj je vzvod, ki posameznikovo nezadovoljstvo, jezo, bes, užaljenost, morda občutek krivice manifestira v nasilje? Zakaj dvignjeno roko nekdo še lahko umakne, drugi pa ne?

"Jeza, bes in čustvena stanja, ki jih omenjate, še ne morejo biti razlog za nasilje, pred njimi se namreč kot

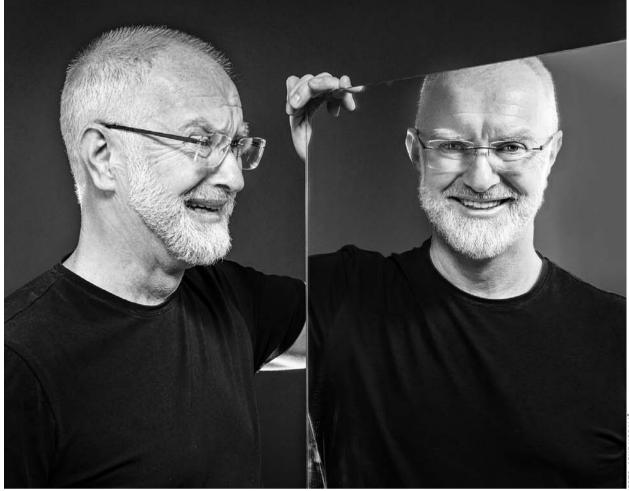
omenjate, še ne morejo biti razlog za nasilje, pred njimi se namreč kot eden temeljnih izvorov agresivnega vedenja pojavi naša nemoč; na poti proti svojim ciljem namreč pogosto naletimo na oviro, in če je s svojim vedenjem ne znamo ali ne zmoremo zaobiti, se počutimo nemočni, nemoč pa doživljamo kot frustracijo, kot neugodie zaradi nasprotia med željami in možnostmi, ki jih ponuja okolje. Če takšno stanje traja dolgo, se zagotovo začnemo spraševati, kdo je za to stanje odgovoren, s ustvarjalnih pomanjkanjem načinov, kako obiti oviro ali najti nov cilj, pa se naša notranja napetost zaradi frustracije lahko sprosti tudi kot destrukcija. Slednjo lahko ponotranjimo - takrat se kaže v slabi samopodobi, nizki samozavesti, samopoškodovalnem vedenju, tesnobnosti, zlorabi psihoaktivnih snovi - ali pa jo, ko se nam zdi, da so za naše slabo počutje krivi drugi, usmerimo v zunanjo tarčo. Tarča bo vedno šibkejši od nas; množični morilec Breivik na otoku Utøya ni pobil norveških specialnih enot, temveč 77 mladih udeležencev političnega shoda; sosed iz spodnjega nadstropja se bo znesel, naj zveni še tako stereotipno, nad ženo in otrokom, in tudi otrok ne bo napadel največjega frajerja na šoli, ampak bo skupaj s sošolci pretepel tistega, ki se ne zna braniti, ki nima močnega socialnega okolja. In če se vrnem k vprašanju: tega, kako premagati neko frustracijo, se naučimo že v zgodnjem otroštvu. V zdravi družini starši ali skrbniki otroka naučijo, premagovati frustracije, naučijo ga, kaj je socialno sprejemljivo vedenje in kaj ne, otrok pa si na podlagi teh izkušenj gradi bogato znanje o tem, kaj storiti, ko si frustriran. Le otrok, ki je oborožen s takšnim znanjem, se bo znal nasilju izogniti in pozneje v življenju pravočasno 'umakniti roko'."

"Govorimo 'jezik', ki smo se ga naučili. Če smo se naučili frustracije reševati s psihičnim nasiljem - omalovaževanjem, cinizmom in poniževanjem - ne bomo dvignili roke, ampak bomo opletali z jezikom. Za nekoga bo to znova osnova za razvoj nemoči in s tem za nov krog nasilja."

• V Sirotah poskuša Liam sestri Helen in njenemu možu Dannyju dokazati, da je njegova majica krvava zato, ker je na ulici našel z nožem ranjenega fanta, vendar pa se ob koncu izkaže, da gre za odraslega moškega, ki ga je Liam brez pravega vzroka iznakazil do neprepoznavnosti. Kje bi lahko iskali vzroke za Liamovo agresivno držo?

"Iz dramskega besedila ne izvemo veliko o otroštvu brata in sestre, ki sta zgodaj postala siroti, ključno za njuno odraščanje pa je seveda vprašanje, kje in kako sta odraščala -

Aleksander Zadel

v primarni družini ali v skrbništvu. V obeh primerih se je moralo dogoditi nekaj, kar sta občutila kot grozljivo čustveno nemoč, frustracijo, rano, ki se je pozdravila v takšni obliki, ki jima ni omogočila razvoja običajnih socialnih spretnosti za življenje v družbi. Morda je bila dovolj že sama izguba staršev, da sta začela oblikovati takšno osebnostno strukturo, ki jima je v najnežnejšem obdobju v trenutkih, ko sta se počutila življenjsko ogrožena, omogočala ustvarjanje lastnega sveta, lastnih interpretacij in lastnih pravil. Zaradi izgube občutka varnosti sta se naučila prikazovati stvari v drugačni luči - z manipulacijo in lažjo. Serija manipulacij, s katero se srečujemo v dramskem besedilu -Liam na primer dolgo zatrjuje, da je pomagal okrvavljenemu fantu, resnica pa je precej bolj kruta - nakazuje, kako sta se naučila intertako kot Liam, ravna precej nepredvidlijvo."

• V drami prav tako izvemo, da je Liam že kot otrok sošolca z opeko "razbil na prafaktorje" in mu "zvijal prste, dokler niso počili". Gre torej v aktualnem dramskem trenutku za ponavljanje vzorcev obnašanja?

"Seveda gre za ponavljanje vzorcev, ki jih človek pridobi v otroštvu, vendar pa moramo, če govorimo o vzgoji, ločevati med dvema oblikama socialnega učenja: med socializacijo v primarni družini, v kateri starši vzgajajo otroka z ljubeznijo in se bo naučeno otrokovo vedenje generaliziralo na vse življenjske situacije, ter sekundarno socializacijo, pridobljeno v vrtcih in šolah, v katerih je otrokovo vedenje odvisno od njegovih interesov. To v vsakdanjem življenju pomeni, da bo človek, ki so

bo aktiviral njegovo agresivnost, še vedno v kontekstu osebnega interesa in učinkovitosti. Če bi avtor *Sirotam* napisal nadaljevanje, bi videli, da bi se takšni Liamovi ekscesi ponavljali v vedno krajših časovnih presledkih."

• Liam v gledalčevo percepcijo vnaša največ zmede. Je takrat, ko pripoveduje, kje je našel ranjenega fanta in kako ga je objel, le dober lažnivec, ali resnično verjame v to, kar pripoveduje?

"Liam zelo dobro ve, kaj se je zgodilo, in če bi bil za svoje dejanje obsojen, se na sodišču ne bi mogel sklicevati na zmanjšano prištevnost. Njegov vzorec obnašanja je tak, da takrat, ko se zgodi nekaj nepredvidenega, zanika lastno krivdo in za vse, kar je šlo narobe, okrivi druge. Dobro ve, da je zabodel moškega srednjih let in očeta dveh otrok, vendar se bo sestro in svaka do zadnjega trudil prepričati, da je žrtev napadla njega, da je bila podobna enemu od Azijcev, ki so pred časom na ulici pretepli Dannyja, in da je zaradi tega izvlekel nož ... Ne smemo pozabiti, da se je Liam k sestri in svaku zatekel takoj po zločinu, notranje zlomljen, pod stresom, ki je prikrival njegovo osebnostno strukturo. Na vajah za uprizoritev sem zato predlagal, naj se lik Liama pred gledalci razkriva postopoma, naj v igro vstopi nemočen, strt, naj gledalec do njega vzpostavi enako empatični odnos, kot ga vzpostavi tudi Helenin partner Danny. Šele pozneje se bo Liam gledalcu razkril kot človek z mejno osebnostno motnjo, človek, lačen pozornosti in bližine, človek, ki živi v strahu, da ga bodo drugi zaradi njegovih napak zapustili."

• Čeprav je Helen do Liama pretirano zaščitniška in Dannyja prepričuje, naj ne kliče policije, pa ob koncu tretjega dejanja Liamu vendarle očita, da se ji zaradi njega obrača želodec. Zdi se, da Helen zelo dobro ve, kako se v stresnih situacijah obnaša njen

V zdravi družini starši ali skrbniki otroka naučijo, kako premagovati frustracije, naučijo ga, kaj je socialno sprejemljivo vedenje in kaj ne, otrok pa si na podlagi teh izkušenj gradi bogato znanje o tem, kaj storiti, ko si frustriran. Le otrok, ki je oborožen s takšnim znanjem, se bo znal nasilju izogniti in pozneje v življenju pravočasno "umakniti roko".

pretirati svet takrat, ko nista živela v varnem okolju. Če poenostavim: pri 'varnih' starših bi razbitemu sosedovemu oknu sledila vzgojna pridiga, starši bi se sosedu opravičili in poravnali škodo, otrok pa zaradi tega ne bi občutil eksistencialne stiske. Če bi tak otrok živel v nasilnem okolju, pa bi se zagotovo čutil eksistencialno ogroženega. Ogrožen bi bil njegov obstoj, njegovo bistvo, njegova bit. In strah, ki izhaja iz takšne ogroženosti, je lahko pravo gojišče za razvoj osebnostnih struktur, ki se pozneje izkažejo - tako kot pri Helen in Liamu - za mejni (borderline) osebnostni motnji. Takšen človek pa v stiski, v stresni situaciji, ga starši naučili reči 'prosim' in 'hvala', besedi ponotranjil in ju vedno uporabljal, medtem ko bo nekdo drug, ki so ga ti dve besedi naučili uporabljati v vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih ustanovah, 'prosim' in 'hvala' uporabil samo zaradi prednosti, ki ju prinašata. Podobno je z Liamom; v primarni družini mu starši ali skrbniki niso privzgojili empatije in nihče mu ni nikoli rekel: Ne pretepaj drugih, ker jih to boli!, zaradi česar se njegova socializacija ni generalizirala in prepovedi pretepanja ni ponotranjil. Če nas ima večina pred nasiljem zadržke, je pri posameznikih, kot je Liam, dovolj samo pravi sprožilec, ki

Dennis Kelly: Sirote (Orphans, 2009)

Prevajalka Tina Mahkota, režiserka Renata Vidič, scenograf Milan Percan, kostumografinja Nina Čehovin, avtor glasbe Mirko Vuksanović, oblikovalec svetlobe Jaka Varmuž, lektor Martin Vrtačnik, oblikovalka maske Sara Longar, Strokovni svetovalec Aleksander Zadel Igrajo: Tjaša Hrovat,

Premiera 1. marca 2024 v mali dvorani Gledališča Koper

Blaž Popovski in Mak Tepšić

"Prepričan sem, da je Helen v trenutku, ko je Liam prvič spremenil pripoved o tem, kaj se je s fantom na ulici pravzaprav zgodilo, prepoznala vzorec Liamovega vedenja, pa tudi to, da se za Liamovo pripovedjo skriva več, kot je pripravljen priznati. Tudi zato Helen skuša prepričati Dannyja, naj ne kliče policije in naj kot glas razuma zapleteno situacijo reši tako, da se bo izteklo dobro za vse. Z vsakim vnovičnim branjem dramske predloge postaja bolj jasno, da je v tej bratsko-sestrski navezi bolj kot Liam problematična Helen. V psihologiji poznamo pojem folie à deux, norost dveh, s katerim označimo psihopatološko motnjo, pri kateri je psihopatološko vedenje pri eni osebi neposredno povezano s prisotnostjo druge osebe. Takoj, ko to osebo iz njegovega življenja odstra-

od nas skriva tudi želja po krvi?

"Psihološki eksperimenti v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ki so svoj odmev našli tudi v filmih 12 jeznih mož in Eksperiment, so pokazali, da se v vsakem od nas skriva potencial za agresivno vedenje, odločilne za to, da se izrazi, so le okoliščine. Radi rečemo, da se lahko v nekaterih čustvenih stanjih ali življenjskih situacijah obnašamo povsem drugače, vendar ljudje prav tako radi pozabijo, da je odločitev o tem, kako se bodo obnašali, povsem njihova. Mentalno zdrava oseba izbira - svoboda odločanja je fenomen človeške narave - svoje vedenje; ne razjezi vas nekdo drug, vi ste tisti, ki čutite čustvo jeze in sami ste izbrali možnost, da se nanj jezite. Situacija, v kateri se nenadoma znajde Danny,

Radi rečemo, da se lahko v nekaterih čustvenih stanjih ali življenjskih situacijah obnašamo povsem drugače, vendar ljudje prav tako radi pozabijo, da je odločitev o tem, kako se bodo obnašali, povsem njihova. Mentalno zdrava oseba izbira - svoboda odločanja je fenomen človeške narave - svoje vedenje; ne razjezi vas nekdo drug, vi ste tisti, ki čutite čustvo jeze in sami ste izbrali možnost, da se nanj jezite.

nimo, psihopatološko vedenje pri osebi, ki je bila videti bolna, mine; če bi Helen umaknili iz Liamovega življenja, bi ta dobil priložnost za to, da zaživi običajno življenje, v katerem bi se otresel dosedanjih patoloških vzorcev. Ob starejši Helen, ki je bratu nadomestila starše, pa si Laim lahko dovoli več; sklepa, da mu bo Helen pomagala izvleči se iz te neprijetne situacije. Helen mu ponuja čustveno zaščito, hkrati pa v njem spodbuja tisti del njegove osebnosti, ki ostaja socialno neprilagojen. Helenina pretirano zaščitniška drža prav tako izvira iz mejne osebnostne motnje, vendar bi sestra, če bi se počutila ogroženo, v trenutku izdala brata. Z vidika strukture mejne osebnostne motnje je Helen bolj izpostavljena kot Liam."

• V povezavi s Helen in Liamom omeniate meino osebnostno motnjo. Lahko strnete njene značilnosti?

"Ker je povezana s sodobnim načinom življenja, velja da je mejna Liam podtaknila požar, v katerem so osebnostna motnja v sodobni družbi vse bolj prisotna. Je zelo raznolika, tovo ne bi vrnil domov, Helen in človeka s takšno motnjo v grobem zaznamujejo izjemen strah pred zapuščenostjo, nezmožnost prevzeti odgovornost za svoje vedenje, še posebej takrat, ko gre za neuspeh, in manipulacija. Tak človek se želi predstaviti v najboljši luči, prepričan je, da o njem ne sme dvomiti nihče, in bog ne daj da bi ga kdo poskušal zapustiti zaradi lastnega interesa. Ko zasluti, da nekoga ne zanima več ne prijateljstvo ne sodelovanje z njim, to sprejme kot grožnjo, ki se ne bo dobro končala. Manipulacija par axcellence."

• Edini, ki v igri premore nekaj vesti in odgovornosti, je Danny, ki vztraja, da bi bilo treba ranjenega fanta poiskati in ga spraviti v bolnišnico. Pa vendar tudi on v trenutku, ko opisuje dogajanje v baraki, kjer se izkaže, da je Liam mučil odraslega moškega, ne fanta, pravi: "Pretepel sem ga /.../ zmeraj me je zanimalo, če bi bil jaz tega sposoben. Če bi užival, ali bi ..." Gre za priznanje, da bi mu lahko bilo nasilje tudi užitek? Se v vsakem v izogib nasilju v šolah." •

je seveda bolj dramatična, princip pa ostaja enak: sam se je odločil, da bo z ročajem pištole moškemu v baraki razčesnil glavo. V stiski, v eksistencialni ogroženosti, v kakršni se je znašel, se je odločil za vedenje, za katerega je bil prepričan, da ga bo v tistem trenutku odrešilo - odrešilo nevarnosti ali zgolj notranje napetosti. Vendar Danny ni bil v nevarnosti, pretepeni moški ga ni ogrožal, pa mu je Danny vseeno zadal zadnji udarec. Zakaj? Zaradi notranje napetosti, ki ga je ogrožala. Ko imaš občutek, da ogrožaš samega sebe, lahko poškoduješ ali celo umoriš drugega človeka."

Konec igre ostane odprt. Žrtev je ustrahovana, Liam mora vrniti ključe sestrinega stanovanja, Danny zahteva, da se Helen znebi še nerojenega otroka. Kaj bi se v prihodnosti zgodilo z liki, če bi zločin ostal prikrit?

"Če bi svoji domišljiji pustili krila in bi se igra nadaljevala, bi najbrž izvedeli tudi to, da sta morda Helen in umrli njuni starši. Danny se zago-Liam pa bi, če bi jima resnično us pelo prikriti zločin, življenje nadaljevala nespremenjeno, v nekakšni manipulativni simbiozi, v kateri bi bili intervali Liamove agresije vse krajši. Če bi se njuni poti zaradi česar koli razšli, bi Liam obdobie rehabilitacije preživel laže kot Helen, ki je terapevtsko manj dostopna. Liamu bi tako morda uspelo preživeti tudi nekaj srečnejših dni."

• Uprizoritev Sirot si bodo v koprskem gledališču lahko ogledali tudi srednješolci. Menite, da bi moralo gledališče po predstavi, predvsem pa o nasilju, pripraviti pogovor z dijaki?

"Ogled predstave bi moral biti za srednješolce obvezen. Uprizoritev je kompleksna, gledalci bodo intuitivno razumeli, kaj je narobe, zaznali bodo stiske likov in njihova medsebojna trenja. Po predstavi bi moral biti pogovor o nasilju, o tem, kaj ga sprošča, kako se mu izogniti, kdaj se počutimo nemočne, kdaj smo na robu. Vse to so pomembne teme za odraščanje v zrelo osebnost pa tudi V Gledališču Koper dijake vabijo na Odprta vrata v maturo 2024

Predstava za uspešno maturo

Zdi se, da so v koprskem gledališču z uprizoritvijo Odprtih vrat v maturo 2024 Ire Ratej zadeli v črno, saj so odzivi, dijakov in profesorjev, ki so si jo ogledali, navdušujoči.

"Vljudno vas prosim, da igralcem Odprtih vrat v maturo sporočite, da so bili naši dijaki zelo navdušeni nad izvedbo, energijo, talentom, duhovitostjo ter seveda trudom in pristnim pristopom, ki jim je prijetno popestril in dopolnil poznavanje dramskih besedil na letošnji splošni maturi iz slovenščine," je zapisal profesor ŠC Srečka Kosovela SežanaDavid Kunstek Kneževič, nič manj pa niso bili nad predstavo navdušeni dijaki Konservatorija za glasbo in balet Maribor, ki so si uprizoritev v režiji

Eden od prizorov iz maturitetne predstave, v kateri so združene vse štiri drame, o katerih bodo v maturitetnem eseju dijaki pisali na letošnji maturi.

Jake Ivanca ogledali, resda predpremierno, prvi. Dijakinja je posebno pohvalo namenila odigranim prizorom: "Saj sem se počutila, kot bi bila dejansko tudi sama prisotna v drami, v tistem času, prostoru in dogajanju. Predstavljenih je bilo veliko informacij, ki mi bodo zagotovo prišle prav pri pisanju maturitetnega eseja."

Predstavi, ki jo v Gledališču Koper od začetka leta uprizarjajo, da bi dijakom četrtih letnikov pomagali pri pripravi na pisanje letošnjega maturitetnega eseja, saj se zavedajo, da sta branje in analiza dramskih besedil zahtevnejša od proze in terjata dodatno bralčevo imaginacijo, se po napovedih do konca sezone obeta "intenzivno življenje": po predstavah na matičnem odru, ki so si jih že ogledali dijaki zaključnih letnikov obalnih srednjih šol, bo koprsko gledališče z "učnim esejem" v marcu gostovalo v Liubliani, Novem mestu in Mariboru: skupaj s ponovitvami v aprilu pa se v gledališču nadejajo, da si bo "učni esej", ki obravnava in analizira štiri dramska dela, ki tematizirajo razmerja med svobodo in ujetostjo, ogledala kar polovica letošnjih maturantov.

BILO JE NEKOČ

V znamenju kulturnega praznika

Nadaljujemo z nizom objav, s katerimi bomo do konca sezone "po mesecih" poskušali odgovoriti na vprašanje, kje je bilo Gledališče Koper pred desetletjem ali dvema desetletjema in na kaj so danes v koprskem gledališču lahko ponosni. Torej, bilo je nekoč v februarju, leta ...

Prvo gostovanje Gledališča Koper; s predstavo Živalske novice po besedilu Primoža Suhodolčana in v režiji **Katje Pegan** se gledališče predstavi občinstvu v Sežani.

Komedija Andreja Jelačina Agencija za ločitve v režiji Katje Pegan na matičnem odru doživi 50. ponovitev.

Ob slovenskem kulturnem prazniku • 2010 Gledališče Koper, Obalne galerije Piizvedejo skupno akcijo z naslovom vića in v koprodukciji s SNG Nova

Kdo sem? O čem sanjam? (na fotografiji)

S fotografijami predstav Gledališča Koper, KUD Zrakogled in Koreodrame se na razstavi (V)pogled: 2004-2007, 1/60 sec, f 2,8 v foajeju gledališča predstavi snemalec in fotograf Radovan Čok.

Gledališče v sodelovanju z Obalnimi galerijami Piran izda prvo številko kulturnega občasnika za mlade zanesenjake Svetilnik.

Komedija Branislava Nušića Gospa

Gorica na gostovanju v Mariboru dočaka 50. ponovitev.

Obalne kulturne ustanove, zbrane ob publikacijah Gledga in Svetilnik, ob kulturnem prazniku na pobudo gledališča pripravijo literarni in likovni natečaj pod sloganom Ne pristajam na ponaredke - Moje življenje je ustvarjalno, na katerega prispe 70 likovnih, literarnih in pesniških del.

• 2013

Prva mednarodna koprodukcija; Gledališče Koper v sodelovanju z beograjskim gledališčem Atelje 212 uprizori igro Ay, Carmela! v režiji Marka Manojlovića.

Komedija **Iztoka Mlakarj**a *Pašjon* v 100. ponovitev.

Filmski poklon prazniku kulture; na pobudo Gledališča Koper Slovensko stalno gledališča iz Trsta, SNG Nova Gorica in Evropska prestolnica kulture GO! 2025 posnamejo televizijski film z naslovom *O, blagor tebi, veter,* v katerem 22 dramskih igralcev iz primorskih gledališč interpretira prav toliko pesmi slovenskih avtorjev.

V koprski Mali loži gledališče na dveh velikih panojih pripravi pregledno tematsko razstavo o izhajanju občasnika Svetilnik.

Premierno predvajanje zvočnice romana F. S. Fitzgeralda *Veliki Gatsby* v oddaji Odprta knjiga nacionalnega radia. Posnetek pod režijskim vodstvom Renate Vidič in v interpretaciji dramskega igralca Roka Matka nastane v sodelovanju Gledališča Koper, ZKP RTV Slovenija - Založbe kakovostnih programov in Tretjim programom - programom ARS. •

Kdo sem? O čem sanjam? Na vprašanji, ki ju javno postavijo sebi, umetnikom in občinstvu, odgovarjajo skupaj z dvanajstimi umetniki, ki 2. in 3. februarja ustvarjajo na odprti delavnici v koprski Taverni. Likovna dela razstavijo v koprski galeriji Loža, reprodukcije likovnih del pa na velikih reklamnih panojih v Kopru, Izoli in Piranu. Skupna kulturno-umetniška akcija prestopi okvire zaprtega galerijskega, gledališkega in odrskega prostora ter simbolno nakazuje odprtost in povezanost treh obalnih kulturnih ustanov slovenske Istre. Na fotografiji kolaž Vojka Tominca, na katerem je upodobil primorske ustvarjalce in podpornike umetnosti.

Po petih predpremiernih uprizoritvah v januarju so v Gledališču Koper dan po slovenskem kulturnem prazniku krstno uprizorili učni esej Ire Ratej Odprta vrata v maturo 2024, s katerim želi gledališče bodočim maturantom pomagati pri pisanju letošnjega eseja. Uprizoritev, ki sodi v sklop dejavnosti kulturno-umetnostne vzgoje, so si na premieri v mali dvorani ogledali tudi predstavniki obalnih srednjih šol; za spomin je nastala fotografija z igralci, avtorico besedila Iro Ratej, direktorico gledališča Klatjo Pegan ter gledališko pedagoginjo Vanjo Korenč.

Čeprav koprsko gledališče na začetku marca čaka nova premiera, so na začetku februarja že začeli z vajami za zadnjo uprizoritev sezone, kriminalno komedijo Moriti čuječe po literarni uspešnici nemškega pravnika in scenarista Karstna Dusseja. Komedijo, ki žanr kriminalke prepleta z nasveti iz priročnikov za izvajanje vaj čuječnosti, režira Samo M. Strelec (na fotografiji (levo) z Igorjem Štamulakom, njena posebnost pa je ta, da le trije igralci - poleg Štamulaka še Luka Cimprič in Anja Drnovšek - odigrajo kar 22 likov.

Direktor in igralci SSG so aktivno sodelovali pri izvedbi slovesnosti V iskanju navdiha ob slovenskem kulturnem prazniku v veliki dvorani Kulturnega doma Nova Gorica. Prireditev v režiji Jasmin Kovic je plod sodelovanja Mestne občine Nova Gorica in krovnih organizacij Slovencev v Italiji kot prvi tovrstni korak v smeri doživljanja resnično skupnega kulturnega prostora. V posnetkih, ki so prikazali drobce "zamejske" literature, so med drugim nastopili Nikla Petruška Panizon, Primož Forte, Tina Gunzek in Danijel Malalan.

Italijansko gledališče Hangar že nekaj let prireja februarski program ob slovenskem kulturnem prazniku, da bi s tem poudarilo večkulturno bogastvo mesta in njegove dediščine. Letos je Slovensko stalno gledališče sodelovalo pri pohvalni pobudi v sklopu programa za najmlajše in sicer z glasbeno predstavo Na dvorišču, v kateri igrata in pojeta Romana Kranjčan in Danijel Malalan. Zgodba o simpatičnih živalcah s songi Lojzeta Krajnčana ni potrebovala nadnapisov. Na fotografiji pred rožnatim vhodom gledališča Hangar je tudi tehnik Damir Rapić (v ozadju).

8. februarja točno ob 12. uri je v Novi Gorici na Bevkovem trgu kljub vse prej kot prijazno vremenu potekal 38. Recital Prešernove poezije, priljubljeni dogodek med Novogoričani, ki je tudi tokrat privabil veliko poslušalcev. Tradicionalni dogodek je znova nastajal v sodelovanju z Združenjem dramskih umetnikov Slovenije, SNG Nova Gorica, GO! 2025 Nova Gorica - Gorica in JSKD OI Nova Gorica. Na Bevkovem trgu so poezijo recitirali člani igralskega ansambla SNG Nova Gorica in njihovi gostje. Zazvenela je tudi pesem v izvedbi pevk Vokalne skupine Ardeo. Prešernova poezija je sočasno odzvanjala v več slovenskih mestih, ob Novi Gorici še na ljubljanskem Prešernovem trgu in mariborskem Grajskem trgu. Dogodke je prenašal Radio Slovenija - Program Ars in prvič tudi prvi program TV Slovenija.

Konec januarja so v SNG Nova Gorica začeli študij za novo uprizoritev, znano Shakespearovo komedijo Mnogo hrupa za nič, ki bo zaživela v prevodu Srečka Fišerja, upokojenega dolgoletnega lektorja novogoriškega gledališča. Režirala bo Ivana Djilas, s katero je novogoriško gledališče nanizalo vrsto uspešnih, izvirnih, zanimivih in med publiko priljubljenih predstav, prepoznavnih po glasbeno gledaliških spektaklih. Prav takšna bo tudi tokratna uprizoritev. Ena pregovornih najlepših komedij svetovne dramske zakladnice bo prirejena v sodobnem duhu emancipacije in na vseh področjih prebujajoče se ženske energije. V predstavi je angažiran skorajda celoten igralski ansambel.

.....